Eftertankar efter en gehörs- och improvisationsförmiddag med ett kulturskolekollegium i augusti 2020.

De flesta som spelar ett instrument vill nog gärna ha en viss förmåga att överföra de toner och melodier de hör inom sig till instrumentet, gehörsspel. Vill man improvisera har man särskild anledning att utveckla gehörsspelet extra mycket. Jag ser inte de grundläggande gehörsspelsövningarna som vi gjorde som genrebundna, men de flesta gånger jag har gjort dem har varit med grupper som uttalat vill spela jazzmusik, gehörsbaserad med improviserande. Utveckling inom improvisation, komposition och spelförmåga gagnas inte av att man alltid bryr sig mest om tonhöjder och deras ordning och kombinationsmöjligheter. En lista över andra lika viktiga delar kan bli lång och det förstorar musiken. Men det som vi gjorde under dagens kurs utgår mycket från att hitta just tonhöjder, grundläggande tonhöjdsgehörsspel. Samt sysslade vi med allmän träning i samspel på det vis som beskrivs nedan.

Det är vanligt att musikspelare är lite rädda för gehörsspel och improvisation. De tror att det krävs någon speciell begåvning och ett teoretiskt kunnande. Jag vill sprida en annan syn, vilket jag har möjlighet till som lärare och medspelare.

Viktigt i en sådan här kurs är ambitionen att få deltagarna att glömma de prestationskrav de ofta har lagt på sig själva innan de kom. Den som är fixerad vid sina egna prestationer och hur andra kommer att bedöma dem är en tråkig medspelare. Siktet är att alla ska känna ett "vi". Det är underbart för dig att känna att du genom ditt spel och sätt kan höja någon annan och en hel grupp, liksom det är underbart att känna gruppens önskan om att just du ska blomstra. En uppåtgående gemenskaphets-spiral. Grundregel: agera så att dina medspelare blir glada, känner sig behövda och vill spela.

En stor del av tiden ägnas åt lekar som ofta leder till skratt och som tvingar deltagarna att koncentrera sig på annat än att spela vissa toner. Spelandet sker under tiden leken pågår och blir ganska automatiserat om man inte väljer för svår nivå. Fel startnivå är antagligen huvudorsaken till att många har fått uppfattningen att gehörsspel är svårt och att gehörsspelare måste ha någon medfödd specialtalang. Rätt nivå hittar man genom att börja så enkelt att deltagarna nästan tycker att det är löjligt. Utgå från 1-3 toner. Spela 1-3-tonslåtar på gehör, t.ex. Spanien. Ofta är detta svårt även för ganska vana spelare! Kör med härmning på olika vis. En ständig grundregel är att man ska kunna härma sig själv och att man ska välja något som den som ska härma troligen kan härma lagom lätt. Höj succesivt svårighetsgraden men inte mer än att den mest osäkra känner sig trygg och spelar rätt på det mesta. Din "prestation" är då inte att själv spela något svårt, utan att hitta rätt svårighetsnivå för den som ska härma dig. För tidigt in lekvarianter som t.ex. att inte veta i vilken ordning man ska härma (eller vad man nu gör). Då måste deltagarna koncentrera sig mer på själva leken än på tonspelandet, det finns inte tid att tänka ut vilka toner som ska spelas. Det är inte fel att tänka, men att öva sig i att lita på intuition, reflexer och impulser är en viktig del i gehörsspelsutveckling och improvisation.

Ju mer deltagarna för bort tankarna från tonerna desto närmare har de till att känna ett "vi". De hinner inte vara egocentriska och skära ut just sin prestation från helheten. Enkelt att tänka ut lekar, kul och lätt att genomföra men ändå ganska sällan genomfört tror jag. Lekarna blir f.ö. ofta så roliga att de har ett egenvärde, oaktat att de leder till att utvecklingssteg tas. Ett av stegen är att man minskar risken att styras av scenskräck, efter all praktisk träning i att vara en del i ett "vi". Man blir mer inriktad på att hjälpa andra än att själv spela århundradets solo. Det solot kommer man kanske göra, med hjälp av de andras fullhjärtade hjälp – och för att man är mindre enögt koncentrerad på sitt eget solo. Musicerande blir nästan alltid som mest förlösande för alla inblandade när spelarna ser varandra mer som medspelare än som konkurrenter eller ackompanjatörer! Känslan går till och med över scenkanten till en eventuell publik, som i det läget gärna engagerar sig på riktigt i det musikaliska skeendet.

Lekarna kan och ska varieras i det oändliga**.** Deltagarna ska själva föreslå förändringar. Ändra inte för mycket i taget! En förändring brukar räcka. Backa till föregående variant för nya förslag eller vidareförändra det senast spelade. Allt måste inte innehålla definierade tonhöjder alls, det kan handla om ljud på vilka sätt som helst, eller till och med helt annat än ljud. Många idéer kommer att bli lyckade och de som inte blir så kul ställer inte till med någon skada. Man har gjort gruppen till en experimentverkstad – och vetenskapsmän ser knappast oväntade försöksresultat som misslyckanden i första hand. Arbetssättet manar till att pröva sig fram och skapar konstnärlig kreativitet. Gruppen brukar släppa den konserverande egofixeringen och går istället in i ett gemensamt utvecklingsarbete där alla blir lyssnade till och får ökat självförtroende. Alla *ska* bli lyssnade till, lekarna är uppbyggda så att det måste ske. Och vars och ens tekniska utveckling kommer att gå hand i hand med ökande förmåga att samspela, lyssna och blixtsnabbt växla mellan att ta egna initiativ och att bejaka andras. Deltagarna kommer att inspireras av insikten att de själva kan och bör ta ansvar för sitt eget sätt att lära sig – att det egna uppfinnandet av övningar är en del av tjusningen med spelandet och lärandet. De kan göra sånt här utan lärare och de kan göra det i grupp

och ha helkul den mesta av tiden. Ett tips: låt det inte stanna vid konstaterandet att det vore värt tiden. Gör det på riktigt!

Läraren ska i tid hantera den som suckar över att uppgiften är för lätt eller för barnslig, det finns ibland en eller ett par sådana. De förstår inte att den attityden alltid har hämmat några av medspelarnas blomstrande. Det är en fördel att ha hela gruppen med på noterna, men att lyckas dra med just den här skeptiska i gruppen kan kräva en massa diskussioner som tar luften ur den lekglädje som kanske redan fanns hos majoriten. För min del räds jag ingen diskussion i ämnet men det är *jag* som bestämmer om en sådan ska äga rum på lektionstid. Ibland kan det vara mest effektivt att väldigt tydligt ta rodret som lärare. Samma gäller om någon i gruppen börjar ta över riktningen i vart man är på väg, genom att t.ex. hänga sig kvar vid någon fråga som du bedömer vara mindre viktig i sammanhanget. Sedan är det en fördel om man lyckas ta sin ledarroll utan att äventyra ett av de viktiga målen med en kurs i improviserat samspel – nämligen uppluckrandet av fastlåsta hierkier inom gruppen.

Om jam. Tänk dig att du kommer till ett öppet jam eller annat löst samspel. Kolla genom rummet och känn av. Det är inte alls ovanligt att de som är vanast och skickligast på sina instrument eller på harmonilära bestämmer vad som ska spelas och hur, medan någon som är lite osäker står och kollar på sina fötter och avvaktar.

I spelsituationer gäller exakt samma grundsatser som i vilket socialt sammanhang som helst. Du har säkert varit på en middag när nio typ kärnfysiker (eller musiker?) pratar sig genom kvällen utan att ställa en enda fråga till den tionde festaren som är en en en, ja det minns ingen, nåt annat bara.

Anstränga dig – försök att göra stämningen i jamgruppen till ett "vi"! Det kommer att bli roligare för alla. Gå direkt fram till den osäkra i hörnet och sätt den i centrum för musicerandet. Visa genom handling hur man ska bete sig mot varandra – det är ett ansvar som särskilt tillkommer de mest erfarna. Det kanske inte är de skickligares dröm att spela Spanien men betydligt skickligare musiker vet att utvecklas tekniskt och konstnärligt i hur enkla låtar som helst (annars vore f.ö. ett friare improviserande omöjligt!). Det är ett utvecklingsarbete i sig för dem att kunna skapa något värdefullt med en medspelare som bara kan tre toner. Utmana fantasin! Och det kommer att bli ett roligare och trevligare jam, jag lovar. Var det du själv som var den osäkra i hörnet? Det är svårt, men *försök* att ställa krav – "jag är *också* här"!

Men ha lite fingertoppskänsla, och rusa inte rakt in i ett rum där något redan pågår och kräv omedelbar förändring. Generositet måste visas åt alla håll. När de andra sedan har tagit in dig och spelat Spanien i 45 minuter säger du till dom att "wow, kul, tack – kör Spain eller nån annan av era mördarsvåra låtar nu medan jag tar mig ett glas hallonsaft".

De som vill träffas för att specifikt öva på några vissa invecklade låtar ska göra det men låta bli att göra ett socialt samspelspartaj till sitt privata övningsrum. Om du är på middag hos några kompisar och ni vill ta en promenad efter maten men har en 4-åring i sällskapet skulle du inte föreslå en milarunda, även om några av er var hängivna långvandrare. Ni skulle anpassa er efter 4-åringen och ha *roligt*. Räkna inte så självklart med att det blir roligare *utan* 4-åringen!

Apropå partaj får den som har en dragning åt det högljudda gärna påminna sig att tystlåtenhet svårligen kan tävla med skränighet. Vill ens den högljudde att alla tillsammansstunder med vännerna ska vara just partajiga som flippade fyllestudentskivor? Var öppen för att växla stämning på jammet – och att kunna växla till något som inte premierar vrålflabb kan kräva en aktiv handling, t.ex. prat.

Improvisationskurs? Ämnet för en kurs måste kanske avgränsas. Det är ju t.ex. oftast faktiska toner, rytmer och ljud vi arbetar med. Å andra sidan är improvisationsförmåga i ett större perspektiv nyckeln till att ha kul med musikspel i grupp – hur förutbestämda tonerna än är.

Åter till kursen och en koppling till kulturskolan. Den typ av lekar som kursen byggs kring är lätta att anpassa till vilken svårighetsgrad som helst. De kan användas som fundament i en lektion såväl som till utfyllnad. De kan användas i grupper eller på lektioner med bara en elev och en lärare. De ger en möjlighet för en musiklärare och en nybörjarelev att jamma tillsammans på ett sådant vis att båda har kul och utvecklas.

Många av lekarna passar till och med att göra offentligt och det går att involvera åhörarna om man vill. Gör dem till deltagare i en sällan sedd allsångsfest där de använder sina röster, kroppar och kaffeskedar för att alstra ljud. Då är de inte längre publik utan artister och ska således inte räknas in i de maximalt 50 personer som med nu gällande pandemiregler får besöka kulturevenemang. Då kan man ta in 50 nya, och 50 nya. Vi fyller Globen! Alla betalar inträde, vi blir rikaNEEEJ de kommer att istället kräva gage! Idéen har också andra svaga punkter när jag tänker efter… Men ändå.

Dicken Hedrenius (musiklärare och musiker), augusti 2020